

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

Girişimcilik ve
Kariyer Geliştirme
Uygulama ve
Araştırma Merkezi

ZEKA VE KİŞİLİK NEDİR?

- ZEKA NEDİR?
- Kavramlar ve algılar yardımıyla soyut ya da somut nesneler arasındaki ilişkiyi kavrayabilme, soyut düşünme, muhakeme etme ve bu zihinsel işlevleri uyumlu şekilde bir amaca yönelik olarak kullanabilme yetenekleri zekâ olarak adlandırılmaktadır.”
- “Zekânın farklı tanımlarının olmasına karşılık zekâyâ ilişkin kuramların tümü zekânın geliştirilebilecek bir kapasite ya da potansiyel olduğu ve biyolojik temellerinin bulunduğu noktalarında birleşir. Buna göre zekâ, bireyin doğuştan sahip olduğu, kalıtımla kuşaktan kuşağa geçen ve merkez sinir sisteminin işlevlerini kapsayan; deneyim, öğrenme ve çevreden kaynaklanan etkenlerle biçimlenen bir bileşimdir.

Zekâ birçok zihinsel yeteneğin değişik durum ve koşullarda kullanılmasını içerir. Bu yetenekler arasında başlıcaları:

- Sözel Anlayış: sözcükleri tanıma ve anlama,
- Sözel Akıcılık: sözel ve yazılı olarak sözcük ve ifadeleri çabucak bulabilme,
- Sayısal Yetenek: aritmetiksel işlemleri çabuk ve doğru olarak yapabilme,
- Alansal ve Uzay ilişkileri: iki ve üç boyutlu görsel algılamayı yapabilme,
- Mantıklı düşünme: muhakeme yürütebilme, olarak sayılabilir.
- Bu kadar genel bir tanım olan zekâdan bahsederken, zekâyı tek yönlü değerlendirmek de doğru olmayacaktır. İşte tam bu noktada Howard Gardner'ın çoklu zekâ kuramını incelemekte fayda var.

ÇOKLU ZEKÂ KURAMI NEDİR?

Çoklu zekâ kuramı: Harvard üniversitesi'nde bilimsel çalışmalar yapan Amerikan psikolog Howard Gardner tarafından öne sürülen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre insan zekâsı 8 alt kategoriye ayrılmış ve 9. alt kategori üzerine de araştırmalar başlamıştır. Mevcut 8 alt kategori, insanın sahip olduğu zekâsını hangi alanlarda daha etkin kullanabildiğini gösteren –veya sınıflandıran- zekâ türlerinden oluşmaktadır. Gardner çoklu zekâ kuramına göre her insanın özel yetenek alanları ve zekâsını kendine özgü kullanma biçimi vardır.

Çoklu Zekâ Türleri

- 1) Uzamsal Zekâ
- 2) Kinestetik Zekâ
- 3) Müziksel Zekâ
- 4) Sözel Zekâ
- 5) İçsel Zekâ
- 6) Sosyal Zekâ
- 7) Matematiksel Zekâ
- 8) Doğasal Zekâ
- 9) Varoluşsal Zekâ (9.su olabileceğine inanılan zekâ türü)

-
- Uzamsal (Ana madde: Görsel Zekâ) Zeka
 - Bu alan görsel-uzamsal yargılar ve zihnin gözüyle görselleştirme yeteneğiyle baş eder. Bu zekâ türüne uygun olan meslekler artist, tasarımcı ve mimarlıktır. Uzamsal zekâyâ sahip bir insanın yap-boz oyunlarında da iyi olduğu görülmektedir.
 - Kinestetik Zeka
 - Bir ürünü ortaya koymak, bir problemi çözmek, kendini ve duygularını ifade edebilmek için vücudun bir bölümünü veya tamamını kullanabilme yeteneğidir.

- Müziksel Zeka

- Bireyin müzikle, müziksel ve ritimsel formlarla kendini ifade edebilme, müzik ritimlerini algılayabilme yetenekleridir.

- Sözel Zeka

- Bu alan kelimelerle konuşma veya yazma becerisiyle ilgilidir. Yüksek sözel/dilsel zekâya sahip insanlar için kelimeleri ve dilleri öğrenmek kolay gelir. Okuma, yazma, hikâyeler anlatma ve kelimeleri tarihleriyle birlikte hatırlamada iyidirler. Okumaya, not tutmaya, dersleri dinlemeye ve öğrendiklerini tartışmaya eğilimlidirler. Sözel/dilsel zekâya sahip kişiler yabancı dilleri çok kolay öğrenebilmektedir.

-
- İçsel Zeka
 - Kişinin kendisi hakkında sahip olduğu gerçek bilgi ve anlayış ile uyumlu davranışlar sergilemesi ve kendisini tanıma yeteneğidir. Bu zekâ alanı gelişmiş bireyler kim olduklarını, olumlu ya da olumsuz yanlarını, hissettikleri duyguların nedenlerini belirler.
 - Sosyal Zeka
 - Bireyin çevresindeki kişilerin isteklerini, duygularını ve ihtiyaçlarını anlama, yorumlama ve kişilerle etkili iletişim kurabilme yeteneğidir.

- Mantıksal-Matematiksel Zeka

- Bu alan mantık, soyutlamalar, nedenleme, numaralar ve eleştirel düşünmeyle ilgilidir. Örneğin, kuram çarpma işlemini kolayca öğrenen bir çocuğun, bu görevde zorluk yaşayan bir çocuğa göre daha zeki olduğunu söylemez. Basit çarpma işlemlerinde uzmanlaşmak için zaman harcayan bir çocuk çarpma işlemini farklı bir yolla öğrenebilir Gardner IQ testlerinin sadece sözel ve mantıksal-matematiksel yetenekleri ölçtüğünü savunur.

- Doğasal Zeka

- Doğayı tanıma ve anlama, yaşayan canlıları tanıma, doğanın dengesini anlama, canlıları tanıma ve sınıflandırma yeteneğidir.

- Varoluşsal Zeka

- Bazı çoklu zekâ kuramı savunucuları ruhsal veya dini zekâyı olası bir zeka tipi olarak önerdi. Gardner ruhsal bir zekânın varlığını kabul etmese de, "varoluşsal" zekânın yararlı bir yapı olabileceğini belirtti. Varoluşsal zekânın hipotezleri ise eğitim araştırmacıları tarafından keşfedilmiştir.

- Sonsuz ve sonsuz küçüklükte duysal verilerin ötesindeki soruların veya olguların üzerinde düşünme yeteneği. Bu zekâ türüne uygun kariyer veya meslek gruplarına şamanlar, rahipler, matematikçiler, fizikçiler, bilim insanları, evren bilimciler ve filozoflar.

PEKİ YA DUYGUSAL ZEKA(EQ) NEDİR?

Kişinin kendi duygularını anlaması, başkalarının duygularına empati beslemesi ve duygularını yaşamını zenginleştirecek biçimde düzenleyebilme yetisidir. Buna göre, bireyin hayattaki başarısı kendi duygularını dengeleyebilme ve yönetebilme başarısına bağlı olmaktadır.

-
- Son yıllarda “Duygusal zeka” daha çok önem verilen ve ele alınan bir kavram haline gelmiştir. Bunun nedeni hayatta başarı ve mutluluğun yakalanabilmesinde belirli bir IQ düzeyinin yanı sıra, EQ’ya da sahip olmanın gerekliliğinin artık tartışmasız olarak kabul edilmesidir. Araştırmalara göre duygusal zekası yüksek olan bireyler, aile ve sosyal çevrelerinde iyi ilişkiler kurabilen, başarıyı daha kolay yakalayabilen, daha fazla üretebilen ve kariyerinde daha hızlı yükselebilen kişilerdir.
 - Duygusal zeka, bireylerin öncelikle kendi duygularını anlayabilme, empati kurabilme, motivasyon artırma ve özgüven duygusunu geliştirme olanağı tanıyan bir kavramdır. Bundan dolayı da günümüzde duygusal zekanın geliştirilmesi konusuna verilen önem giderek artmaktadır.

EQ Kısaca Beş Alt Bölümde Tanımlanmaktadır:

- 1. Kendini Tanıma (Özbilinç)
 - Özbilinç kısaca bireyin ruh halinin ve o ruh hali hakkındaki düşüncelerinin farkında olabilmesidir. Özbilinçli birey, duygusal hayatı hakkında belli bir anlayışa sahiptir. Özerk, kendi sınırından emin, hayata olumlu bir gözle bakabilen, kötü bir ruh haline girdiğinde bile bunu dert edinip kafasına takmayan ve kısa bir süre içinde kendini bu durumdan kurtarabilen bir yapıya sahiptir. Kişisel bütünlük kavramı özbilincin kalesi olarak adlandırılmaktadır.
- 2. Duyguları Yönetebilme (Özdenetim)
 - Bunun anlamı bireylerin ne tutkularının kölesi olmaları ne de duygularını bastırmalarıdır. Yani duyguları dengeli ve uyumlu biçimde ortaya koyabilmektir. Özdenetim, duyguları yapılan işi engellemek yerine kolaylaştıracak şekilde idare etmek, vicdanlı olmak ve hedeflere ulaşmak için bir zevkin tatminini erteleyebilmektir.

- 3. Motivasyon

- Bireyin kendini motive edebilmesi dışarıdan yapılan bir etkinin ürünü değil, yapabileceğine inanç ve başarma isteği ile kendi içinde yarattığı doğal bir güdüdür. Birey içindeki başarı güdüsünü ortaya çıkarabilir, olumlu düşünebilir, inisiyatif kullanabilir ve sorumluluk alabilirse yani olumlu duygularını harekete geçirebilirse içsel motivasyonunu sağlayabilecektir.

- 4. Başkalarının Duygularını Anlayabilme

- Kişinin karşısındaki bireylerin duygu ve düşüncelerini sözlü veya sözsüz iletişimle anlayabilme, ihtiyacı olan kişilere duygusal anlamda destek olabilme ve başkalarının duyguları/davranışları arasındaki bağlantıyı kurabilme becerisidir. Empati becerisine sahip bireyler, başkalarının bakış açılarını kavrayabilen iyi bir dinleyici olmanın yanı sıra, dile getirilemeyen duyguları da sezebilen, ne zaman, nerede ve ne kadar konuşmaları gerektiğini bilen ve kendilerini başkalarının yerine koyarak onları anlayabilen bireylerdir.

- 5. Sosyal Beceriler

- Sosyal beceriler, bireylerin karşılıklı ilişkilerini etkili bir şekilde yönetebilme becerisi olarak tanımlanabilmektedir. Bu bir anlamda diğer duygusal zeka yeteneklerinin bir sonucudur. Zira kendi duygu ve düşüncelerini bilen ve aynı zamanda başkalarının duygularını da anlayabilen bireyler, insan ilişkilerinde de başarılı ve etkili olacaklardır.

- Sosyal becerileri yüksek olan bireyler, çevrelerindeki kişilerle rahat bağlantı kurabilmekte, onların tepkilerini ve hislerini akıllıca okuyabilmekte, onları yönlendirebilmekte ve ortaya çıkan tartışmaların üstesinden gelebilmektedirler.

- Kuşkusuz insanlar bu beş alandaki yetenekleri açısından farklılık gösterirler. Örneğin bazılarımız kolaylıkla kendi kaygılarını yatıştırabilirken, başkalarının kaygılarını yatıştırma konusunda oldukça beceriksiz olabilir. Yetenek düzeyimizin temelinde hiç kuşkusuz sinir sistemimiz bulunur ancak beyin olağanüstü bir esneklikte, sürekli öğrenen bir organdır. Duygusal becerilerdeki aksaklıklar telafi edilebilir. Duygusal zeka becerilerinin % 50'si doğuştan gelse de, öğrenilebilir becerilerdir.

Kişilik Nedir?

- Kişilik, bireyin doğuştan getirdiği ve yaşantı sonucu kazandığı, onu diğer
- bireylerden ayıran özelliklerin tamamı olarak tanımlanabilir.
- McCrae ve Costa (1989), kişiliği, bireyin farklı durumlarda ortaya koyduğu davranışları açıklayan,sürekliliği olan, kişilerarası, duygusal, motivasyonel, deneyime dayalı etkileşim tarzı olarak tanımlamıştır.
- Kişiliğin tanımlanmasına ve ölçülmesine yönelik olarak pek çok kuramcının farklı görüşleri bulunmaktadır. Beş faktör kişilik modeli kişiliğin değerlendirilmesinde sıklıkla kullanılan bir yaklaşımdır.

Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Boyutları

- Dışa dönüklük,
- Nevrotiklik
- Sorumluluk
- Deneyime açıklık
- Yumuşak başlılık

Dışadönüklük Alt Boyutu

- Enerjik, konuşkan, sıcakkanlı, heyecanlı ve coşkulu ve sosyal olma gibi özelliklerden oluşmaktadır.
- Dışadönüklük düzeyi yüksek bireyler insanlarla kolay ilişki kurabilen, insanlarla olmayı seven, işbirliğine yatkın, sempatik bireyler olarak değerlendirilmektedir.
- Dışadönüklük düzeyi düşük olan, bir başka deyişle, içe dönük olan bireyler ise içine kapanık, sosyalleşmeyi sevmeyen, insanlara karşı mesafeli duran, sessiz kalmaya eğilimli, utangaç ve tutuk bireyler olarak değerlendirilmektedir.
- Ayrıca dışadönük kişilik özelliği yüksek bireylerin ödüle karşı duyarlı oldukları belirtilmiştir

Nevrotiklik Alt Boyutu

- Depresif ve hüzünlü olma, gerginlik, kaygılı olma, sıklıkla duygusal iniş çıkışlar yaşama, tedirginlik, huzursuzluk, ve sabırsızlık gibi kişilik özelliklerini kapsamaktadır (Nevrotiklik boyutu duygusal dengesizlik olarak da adlandırılmaktadır.)
- Nevrotiklik düzeyi yüksek bireyler endişeli, güvensiz, öfkeli, alıngan bireyler olarak değerlendirilmektedir.
- Nevrotiklik düzeyi düşük olan bireylerin ise rahat, duygusal olarak dengeli, stresli durumlarda sakin kalabilen, kolay kolay öfkelenmeyen, kendine güvenleri yüksek ve olumlu duygular yaşamaya eğilimli bireyler olduğu belirtilmektedir

Sorumluluk Alt Boyutu

- Disiplinli olma, görev bilinci, sorumluluk sahibi olma, düzenlilik, özenli ve dikkatli olma gibi özelliklerden oluşmaktadır.
- Sorumluluk düzeyi yüksek bireyler, başarılı olmaya eğilimli, azimli, planlı ve hareket etmeden önce düşünen bireyler olarak değerlendirilmektedir.
- Sorumluluk düzeyi düşük bireyler ise dağınık, disiplinsiz, tembelliğe meyilli, görev bilincinden uzak bireyler olarak değerlendirilmektedir

Deneyime Açıklık Alt Boyutu

- Deneyime açıklık alt boyutu, ilgili olma, meraklılık, yeniliklere açık olma, bağımsızlık, yaratıcılık, değişime açık olma gibi kişilik özelliklerinden oluşmaktadır.
- Deneyime açıklık düzeyi yüksek olan bireyler, yeni fikirler üretmekten, hoşlanan, maceracı, sanata karşı ilgili, üretken bireyler olarak değerlendirilmektedir.
- Deneyime açıklık düzeyi düşük olan bireyler ise tutucu, geleneksel, sabit fikirli ve yeniliklere kapalı bireyler olarak tanımlanmaktadır.

Yumuşak Başlılık Alt Boyutu

- Bu boyutu oluşturan kişilik özellikleri olarak ise yardımseverlik, bağışlayıcılık, nazik, hoşgörölü, saygılı ve esneklik gibi özellikler sıralanabilir.
- Yumuşak başlılık düzeyi yüksek olan bireyler diğler insanları seven, verici ve merhametli bireyler olarak değlerlendirilmektedir.
- Yumuşak başlılık düzeyi düşük olan bireyler ise kindar, kibirli, inatçı, rekabetçi, geçimsiz, uzlaşması zor bireyler olarak değlerlendirilmektedir.

Mesleki tercih modeline göre, her bir kişiliğin içerdiği beceri ve yetenekler şöyle belirlenmiştir

Teorideki her bir kişilik tipi, biyolojik özellikler, aile, sosyal sınıf, kültür ve fiziksel ortam gibi bireysel ve çevresel etkenler etrafında şekillenmektedir. Birey önce, bazı aktiviteler arasında seçim yapmaktadır. Zamanla bu aktiviteler onun özel ilgi alanlarını ve yeteneklerini oluşturmakta ve daha sonra bu ilgi ve yetenekler bireyin kişiliği haline gelmektedir.

Kişilik Tipi	Özellikler	Meslekler
Gerçekçi Tip	Makine ve aletlerle çalışmayı tercih ederler. Eğitim ve sosyal aktivitelerden hoşlanmazlar. İşlerinde pratik ve inatçıdırlar.	Mühendis, Teknisyen.
Araştırmacı Tip	Araştırma, anlayış ve tahmin içeren aktiviteleri tercih ederler. İkna etme ve satış yapma gibi eylemlerden kaçınırlar. Zeki, şüpheli ve eleştirecidirler ancak kişilerarası ilişkileri yeterince başarılı değildir.	Fizikçi, kimyacı.
Artistik Tip	Sanat, edebiyat ve müzikle ilgili aktiviteleri tercih ederler. Kuralları olan işlerden hoşlanmazlar. Duygusal, hassas ve yaratıcı bireylerdir. Büro işlerini yürütme hususunda yetersizdirler.	Müzisyen, ressam.
Sosyal Tip	Başkalarıyla ilişki içinde olmak, eğitim vermek ve yardım etmekten hoşlanırlar. Teknik beceri gerektiren işlerden sakınırlar. Empatik, yardımsever ve anlayışlı bireylerdir.	Öğretmen, psikolog.
Girişimci Tip	Bireysel ve örgütsel hedeflerine ulaşmak için başkalarını ikna etme ve onları yönlendirme konusunda beceriklidirler. Bilimsel ve entelektüel konulardan kaçınırlar. Kendine güvenen, sosyal ve lider kişilik özellikleri gösterirler. Politik ve ekonomik başarılarla değer verirler.	Pazarlamacı, politikacı.
Geleneksel Tip	Bireysel ve örgütsel hedeflerine ulaşmak için emirlerin ve sürekli, rutin bir çalışma sisteminin gerekliliğine inanırlar. Bu bireyler belirsiz ve önceden planlanmamış eylemlerden sakınırlar. Maddi ya da finansal başarılarla değer verirler ve bu başarıyı uyumlu-düzenli olmaya dayandırır.	Bankacı, muhasebeci.

Zeka ve Kariyer

- Duygular ve duygusal zeka kullanımı örgüt kültüründe de oldukça etkili olmaktadır. Örgüt kültürü içerisinde bireylerin olumlu bir duygu durumuna sahip olması, kariyerini geliştirmesinde ve iş performansını artırmasında etkidir. Duygusal zekası yüksek bireyler duyguları doğru bir şekilde tanımlayıp anlayabildikleri için iş yaşamı içerisinde kariyer hedeflerine daha rahat bir şekilde ulaşma fırsatı yakalar. Duygusal zekası yüksek, işi yürütme becerisine sahip, kariyer odaklı hedefleri olan bireyler günlük hayatta da görev bilinci, duyguların doğru yönetimi anlayışına sahip oldukları için yaşamdan daha fazla doyum elde edebilir.

-
- Duygusal zekanın kaygı ve endişe durumlarının yönetimi açısından önemli olduğu, kariyer planlaması yapılırken yenilikçi ve cesur kararların verilmesinde pozitif yönde etkileri olduğu ortaya konulmuştur. Duygusal zeka kavramının işletmeler tarafından daha etkin bir şekilde ele alınması çalışanların kendilerini yaptıkları işe daha çok vermeleri ve çalışma ortamları içerisinde kendilerine yeni kariyer planları oluşturmaları açısından önemlidir. Çalıştıkları iş yerinde planlarına ulaşmayı hedefleyerek, özveriyle çalışan bireyler, gelecek kariyer planlarını önceden belirledikleri için gündelik yaşamlarında da yaşam doyumuna ulaşırlar.

Kişilik ve Kariyer

- Her şeyden önce çalışmak, sadece bir gelir elde etmenin ötesinde, statü oluşturmak, kimlik duygusu geliştirmek ve saygınlık ögesi olarak insan yaşamı içinde önemli bir yere sahiptir. Çalışan insanlar, yaşamlarının büyük bir bölümünü işyerlerinde geçirmektedirler. Çalışma hayatına atılan bir insan ilk olarak kendi kişilik yapısıyla örgüt içinde yerini alır. Kendi kişilik yapısıyla yapacağı iş ve içinde yer aldığı örgüt uyum içinde olduğu takdirde bireyin iş yaşamındaki başarısı yükselir. Aksi halde işin sonucunda bireyin beklentisi yerine getirilememiş olur. Kişi, iş yaşamında üstleneceği rolü benimseyerek sosyalleşme sürecinde çalışma hayatına hazırlıklı olduğu takdirde, örgüt amaçları ile bireysel amaçları arasında bütünlük sağlamak kolay olacaktır. Zira bu süreçte bireye kazandırılan yeni yetenekler, bilgi ve beceriler sadece bireyin çalışma hayatında değil, özel yaşamda da kullanabileceği ve davranışlarını şekillendirebileceği hususlardır.

-
- Bu doğrultuda bireyin kişiliğinin gelişimine de katkıda bulunur. Kısaca iş çevresi, bireyin kişilik üzerindeki etkilerini artırmaktadır. Örneğin kariyer elde etmek isteyen bir kişi, içinde ona bu kariyer imkanını sağlayacak fırsatları arayarak ve değerlendirerek geğerir. Kariyer amacına ulaşabileceği imkanlar işyeri tarafından tanınırsa bu onun içindeki başarısını arttırır. Bu çerçeve içinde işletmenin, çalışanların kişisel eğilimlerine, arzu ve ihtiyaçlarına cevap veren motivasyon etmeni olarak kişiliğin oluşmasına etkide bulunduğu kadar, iş alışkanlıkları yaratarak, hiyerarşik kurallar koyarak kişilik üzerinde ve davranışlarda da büyük ölçüde katkıda bulunduğu görölmektedir.